

КУЧЕВСЬКИЙ В.В.

студент 1-го курсу екологічного факультету Житомирського національного агроекологічного університету,
м. Житомир

ДЖЕРЕЛА МУСУЛЬМАНСЬКОГО ПРАВА ТА ЇХ СУТНІСТЬ

Актуальність даної теми полягає в тому, що останнім часом взаємини світу мусульманського і не мусульманського досить сильно загострилися, причому така тенденція спостерігається як в Україні, так і в інших країнах.

Одночасно з виникненням Халіфату формувалося його право – шаріат (з арабської – «належний шлях»). Право спочатку формувалося як найважливіша частина релігії. Його основними джерелами стали: Коран – головна священна книга ісламу. Приписи що містяться в ньому носять характер релігійно-моральних направляючих установок. Сунна – збірники переказів (хадісів) про вчинки та проповіді Мухаммеда, викладені його сподвижниками. У значній своїй частині вони також містять приписи щодо сімейно-спадкового і судового права. Згодом відношення до цього джерела в мусульманському світі стало неоднозначним: мусульмани-шиїти визнають не всі хадіси. Іджма – рішення, винесені авторитетними мусульманськими правознавцями з питань, що не порушені в названих вище джерелах. Надалі, в міру поширення ісламу з'явилися й інші джерела права – укази та розпорядження халіфа, місцеві звичаї, що не

суперечать ісламу, та інші. Відповідно право стало диференційованими. Але в той же час намітилася тенденція до теоретичному узагальненню правових норм [1, с.174]. На думку Р. Давіда і К. Жоффре-Спінозі, тісно зв'язане з релігією і з цивілізацією ісламу мусульманське право здатне по-справжньому зрозуміти лише той, хто має хоча б мінімальні загальні уявлення про цю релігію і про цю цивілізацію [2, с.131]. Істотно, що в сучасному мусульманському праві вирішальне значення має доктрина, саме вона в кінцевому підсумку визначає, яку норму Корана чи Сунни безпосередньо чи за аналогією необхідно застосовувати в значенні чинного права [3, 138–139]. Аналогічними є думки Р. Давіда і К. Жоффре-Спінозі, що сьогоднішній суддя шукає підстави для рішення не в Корані чи в Сунні, а будучи записаними в Іджму, норми права незалежно від їх походження підлягають застосуванню, а Іджма сьогодні є єдиною догматичною основою мусульманського права, Коран і Сунна – це лише його історична основа [4, с.58].

Коран – головне джерело мусульманського права. Зміст священної книги хаотичний і багатоплановий, що утруднює його сприйняття. Він створювався стихійно без будь-якого плану і чіткої сюжетної побудови. Коран складається з промов і проповідей, вмовляльних і викривальних пророцьких «об'явлень», повчальних історико-релігійних оповідей про долю стародавніх народів і їхніх пророків – посланців Аллаха [5, с.278]. В наші дні Коран в ряді країн зберігає значення не тільки як історична і релігійна пам'ятка, але і як джерело широкого соціального змісту. У країнах, де іслам державна релігія, з положень Корана виходять багато правових норм, законодавство – шариат, на Корані присягають і дають клятви, порушення яких визнається найважчим гріхом, злочином. Вивчення Корана і його тлумачень (тафсир) є одним із профільюючих предметів багатьох навчальних закладів у таких країнах, як Пакистан, Іран, Саудівська Аравія.

Іншим авторитетним і обов'язковим для всіх мусульман джерелом права є Сунна («священний переказ»). Сунна – це священна книга, що складається з оповідань (хадісів) про життя і діяльність Мухаммеда, про його пророцтва. Сформована протягом перших двох століть ісламу, вона увібрала в себе чимало історичного матеріалу і ще більше легендарних перебільшень, шеститомна Сунна стала збіркою коментарів і пояснень до Корану. Всі, хто визнавали святість Сунни стали іменуватися суніти.

Таким чином, «Сунна посланця Аллаха» (повна назва Сунни) – це зведення текстів, що описують життя Мухаммеда, його слова і справи, а в широкому значенні – збірник благих звичаїв, традиційних встановлень, доповнюючий Коран. Навчання Сунни – важлива частина релігійного виховання і освіти мусульман, а знання Сунни і проходження їй – один з головних критеріїв авторитетних ватажків віруючих [6, с.257–258].

Третє місце в ієрархії джерел мусульманського права займає Іджма, яка розглядається як «загальна згода мусульманської общини». Нарівні з Кораном і Сунною вона відносилася до групи авторитетних джерел шариату, за допомогою якого даються відповіді на питання, не вирішені Кораном і Сунною. Іджма є узгодженим висновком стародавніх правників (муджтахідів) – знавців ісламу про обов'язки правовірного, які надаються на підставі тлумачення Корану та Сунни. Лише будучи записаними в Іджму, норми права, незалежно від їх походження, підлягали застосуванню. З посиленням ролі юристів мусульмансько-правова доктрина зосередила зусилля на розробці методологічної та загальнотеоретичної основ права. Натепер Іджма є єдиною догматичною основою мусульманського права. Сучасний суддя шукає мотиви для вирішення справи не в Корані, а в книгах, де викладені рішення, освячені Іджмою [7, с.86].

Кияс – це рішення за аналогією, правила застосування до подібних випадків, розпоряджень, установлених Кораном, Сунною або Іджмою. Судження за аналогією – це засіб тлумачення випадків із життя пророка, його висловлень або мовчанки, які можна застосувати до вирішення знову виникаючих конкретних ситуацій. За допомогою судження за аналогією, виходячи із нормативних розпоряджень Корану і Сунни, пропонувалося рішення для даного конкретного випадку, тобто тлумачення і застосування права.

Отже, мусульманське право засноване на принципі авторитету [8, с.49–50]. Кияс сприяв як заповненню прогалів у нормативних розпорядженнях Корану і Сунни, так і усуненню наявних у них значних суперечностей. Іджма і Кияс стали результатом діяльності сунітських і шіїтських правових шкіл, які справили значний вплив на еволюцію мусульманського права.

Похідним від шариату джерелом мусульманського права були накази і розпорядження халіфів – фірмани. У подальшому, в мусульманських державах з розвитком законодавчої діяльності фірмани стали відігравати все більшу роль, а закони – кануни. Фірмани і кануни також не повинні були суперечити принципам шариату і доповнювали його передусім нормами, що регламентують діяльність державної влади з населенням [8, с.90].

Отже, основними джерелами мусульманського права є: Коран, Сунна, Іджма, Кияс.

Список використаних джерел:

1. Климович Л.И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии / Климович Л.И. – М., 1986. – 315 с.
2. Лайпанов Б. Ислам в истории / Лайпанов Б. – М., 2001. – 177 с.
3. Поликарпов В.С. История религий / Поликарпов В.С. – М., 1994. – 230 с.
4. Религии мира. Энциклопедия. Т.6. – Москва: «Аванта»+, 1996р. – 358с.
5. Токарев С.А. Религии в истории народов мира / Токарев С.А. – М., 1976. – 414 с.

6. Цвайгерт К., Кьотц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: В 2 т. Т.1. Основы / Цвайгерт К., Кьотц Х.– М.: Международ. отношения, 2000. – 387 с.
7. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства / Графский В.Г.– М.: Норма, 2003. – 248 с.